

Státní okresní archiv Klatovy

Cech kožešníků Klatovy
(1473) 1575–1860 (1894)

Inventář

EL NAD č.: 2124

AP č.: 621

Eva Havlovičová

Klatovy 2016

OBSAH

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6

Přílohy:

Seznam použitých zkratk	7
-------------------------	---

Inventární seznam	8
--------------------------	----------

I. Vývoj původce archiválií

Se zakládáním měst ve 13. století úzce souvisel rozvoj řemesel. Zpočátku to byla základní řemesla (např. řezníci, mlynáři, pekaři, sladovníci, ševci, krejčí, hrnčíři, kováři atd.). Postupem času docházelo k různým specializacím a vzniku řady nových řemeslných oborů.

Řemeslníci zakládali bratrstva, která měla náboženský, charitativní i reprezentativní účel. Členové se společně účastnili mší, slavností, pohřbů. Starali se o přestárlé, zchudlé nebo nemocné mistry, podporovali vdovy a sirotky svých bývalých členů. Postupně se bratrstva více soustředila na hospodářské zájmy jednotlivých řemesel. Od 14. století začaly vznikat cechy, jejichž vrchol nastal v 15. a 16. století.

Cech představoval společenstvo řemeslníků stejného či příbuzného oboru, které hájilo práva a zájmy svých členů. Jejich heslem bylo „Amor et paritas“ (Láska a rovnost). Cechy byly podřízeny městské správě, ale současně se řídily svými vlastními právními pravidly, tzv. cechovními artikulemi či statuty. V čele cechu stál cechmistr spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Cechovní majetek se ukládal do cechovní pokladnice (zvané klenot či matka), která byla ozdobena cechovním znakem. Pokladnice zároveň sloužila pro ukládání cechovních artikulí a privilegií, pečeti, cechovního archivu, písemností mistrů i tovaryšů. Příjmy cechu pocházely z různých poplatků (např. za cechovní schůze, za materiál na zhotovení mistrovského kusu, za zápis do register) a z vybraných pokut. Cechy jako organizace dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin pro výrobu, přísně kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy pro tovaryše, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly překupnictví, nekalou soutěž a měly pod kontrolou přijímání nových mistrů.

Obranou cechu před konkurencí byla výsada mílového práva (na míli od města (cca 9 km) nesměl žádný řemeslník vyrábět ani prodávat své výrobky) a cechovní přímus (řemeslo mohlo být vykonáváno, až na pár výjimek, jen v rámci cechu).

Od 17. století dochází k postupnému úpadku celé cechovní soustavy. Ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, to se ale příliš nedodržovalo. Důležitým krokem ze strany státu byl Generální cechovní patent pro české země, vydán Karlem VI. 16. listopadu 1731, který nařizoval předložení všech cechovních statut panovníkovi, obecně upravil pracovní podmínky tovaryšů, vymezil postavení mistrů vůči tovaryšům a učedníkům, omezil dosavadní pravomoc a privilegia cechů. Současně byl zřízen úřad cechovního inspektora, který na činnost cechů dohlížel a účastnil se jejich zasedání. Nakonec 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule, které všechny cechovní předpisy sjednotily. Díky tomu došlo ze strany státu k účinné kontrole a ovlivňování řemeslné výroby.

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo k rušení některých cechů. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat řemeslo i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby“.

Poslední tečku za cechovní soustavou učinil císař František Josef I. svým císařským patentem č. 227 ř. z., kterým 20. prosince 1859 vydal živnostenský řád s účinností od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu a všechny dosud platné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Tímto řádem byly cechy zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na činnost cechů i na jejich tradice.

První zmínky o provozování kožešnického řemesla v Klatovech pocházejí z dochovaných městských knih. Např. roku 1492 žil v Klatovech kožešník Filip, jenž byl purkmistrem. Z dalších kožešníků jsou nám známi z roku 1525 Jan Slon, z roku 1526 Václav

Puškář a z roku 1545 Vlček kožešník. Existenci cechu nám dokládá spor mezi kožešníky a Matějem Pučálkem, který je obvinil, že jsou *rasové a nepořádné kůže vydělávají*. V tomto roce byli staršími cechu Daniel, Jan Jičínský a Bernard Fayerpoch. Ovšem přesnou dataci založení cechu kožešníků v Klatovech nelze z dochovaného archivního materiálu stanovit. Z Berní ruly máme informaci o 4 mistrech kožešnických. Podle Tereziánského katastru byli v Klatovech jen 2 kožešníci.

Kožešníci zpracovávali kůže na kožešiny, při tomto způsobu zpracování nedochází k odstranění chlupů a pokožky. Rub jednotlivých kůží se natřel tukem, pak se navrstvily do kádí, kde šlapáním změkly a zvláčnely. Poté se potřely solí, tím kožešina nakypřila a zbavila se mastnoty, modřením se zbavily všech nečistot, propláchly se, usušily a pročesaly kovovým hřebenem. Následovalo další maštění a šlapání v sudu, který byl naplněn pilinami nebo otrubami. Nakonec se kožešina vyklepala tenkou hůlkou, opět učesala, někdy také nabarvila, až potom se podle potřeby nastříhala a použila k výrobě finálních produktů (kožichů, rukávníků, čepic, límců, předložek apod.).

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

K předání cechovních archiválií města Klatov z Archivu města Plzně do Okresního archivu v Klatovech došlo 3. července 1972 pod č. př. 152/1972. Předávací protokol se dochoval, ale bohužel v něm nejsou předávané archiválie rozepsány. K dalšímu předání došlo 18. července 1972 pod č. př. 164/1972, kdy byly do Okresního archivu v Klatovech předány Státním archivem v Plzni dvě listiny z let 1583 a 1683. Cechovní materiály byly původně součástí městského archivu Klatovy, jež byl organizován jako samostatné oddělení Vlastivědného muzea Dr. Hostaše. Po jejich předání do okresního archivu byly archiválie až do roku 2013 evidovány jako jeden AF Cechy Klatovy, EL NAD 1454.

Žádné další záznamy zachycující pohyb, ztrátu či případnou skartaci daného archivního fondu se ve Státním okresním archivu Klatovy nenacházejí.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Dochované archiválie zachycují časové období (1473) 1575–1860 (1894). Původní archivní fondu 1473 (inv. č. 2) představuje latinský výpis s českým výkladem z majestátu Vladislava Jagellonského, který získali kožešníci Většího Města pražského 21. května 1473. Nejmladší záznamy nalezneme v cechovní knize (inv. č. 10, do roku 1894).

Archiválie jsou psány v češtině, latině i němčině, jedná se o 5 listin do roku 1850, 6 úředních knih a 1 karton. Čitelnost je dobrá, po fyzické stránce jsou archiválie poškozeny prachem. Úplnost fondu je torzovitá. Při inventarizaci nebyla provedena vnitřní skartace. Rozsah archivního fondu po zpracování činí 0,30 bm. Tvoří jej 15 inventárních čísel.

Cechovní archiválie v letech 1946–1957, ještě jako součást městského archivu, byly zběžně uspořádány ředitelem klatovského gymnázia Václavem Petersem, který měl nad městským archivem dohled. K dalšímu uspořádání pak došlo po předání do okresního archivu archivářkou Věrou Holou v roce 1972, kdy byl cechovní materiál oddělen od písemností živnostenských spolků.

Původní AF Cechy Klatovy, EL NAD 1454, kde byly zařazeny všechny klatovské cechy, byl přejmenován na AF Cech barvířů Klatovy a vnitřními změnami z něho bylo dále vyčleněno 18 samostatných archivních fondů. AF Cech kožešníků Klatovy, EL NAD 2124, vznikl vnitřní změnou č. 4/1454 z 22. dubna 2013, čj. SOAP/040-0303/2013.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Výpisy z cechovních artikulí (inv. č. 1, 2, 3 a 4) se týkají odvěkových sporů mezi kožešníky a krejčími ohledně šití z kožešin a také řeší prodej kožešnického zboží, na nějž měli kožešníci výsadní právo. Výsadní právo získali kožešníci od Vladislava Jagellonského již v roce 1495.

Cechovní artikule (inv. č. 12) obsahují 4 kapitoly. První kapitola se ve třech bodech zabývá přijímáním a propouštěním učedníků. Druhá kapitola má celkem pět bodů a týká se tovaryšů a jejich vandru. Třetí kapitola je o cechmistrech a jejich povinnostech. Poslední čtvrtá kapitola se týká cechovních shromáždění.

Cechovní kniha (inv. č. 10) sloužila pro zápisy přijatých mistrů, tovaryšů i učedníků a cechovních protokolů (také viz inv. č. 9), které nám přibližují průběh cechovní schůze. Při těchto shromážděních byly řešeny otázky přijetí nových členů a nových učedníků, stav pokladny, vybírání poplatků a pokut, situace ve městě a celkový stav řemesla a obchodu. Dále případné nespokojenosti členů cechu a došlá nařízení, vyhlášky apod. nadřízených organizací. Bylo zde také rozhodováno o pomoci zchudlým členům nebo vdovám, o účasti na pohřbech nebo různých slavnostech. Kožešnický cech svolával pravidelná čtvrtletní shromáždění, kde byly předloženy cechovní příjmy a výdaje, projednávaly se cechovní záležitosti a domlouvala se pravidelná mše za mrtvé spolumistry.

Výkazy příjmů - za vyučenou a složení mistrovských zkoušek a výdajů - platba inspektorovi, za poštu, vypracování účetní zprávy a běžné provozní výdaje (inv. č. 11), nás seznamují s ekonomickým chodem cechu. Lze v nich také zjistit jména a počet členů cechu v průběhu let.

Na tovaryšských a mistrovských listech (inv. č. 14, 15) se dochovala přitištěná pečeť pod papírovým krytem. Opis je nečitelný, zřetelný je jen štít ozdobený příkrývadly, jenž je rozdělen na dvě poloviny. V jedné je pravděpodobně hermelín (kožešina z lasice hranostaje, v zimě je bílá s černou špičkou ocásku: kožešiny jednotlivých zvířat se sešívají tak, aby na bílém podkladu byly vidět černé špičky jejich ocásků) znak kožešníků a ve druhé části holubice.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Inventarizaci archivního fondu spolu s vypracováním inventáře provedla v roce 2016 ve Státním okresním archivu Klatovy archivářka Eva Havlovičová

Klatovy 28. 7. 2016

.....
Eva Havlovičová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

ČADKOVÁ, Iva, ZAHRADNÍKOVÁ, Magda. *Berní rula. Svazek 25, Kraj Plzeňský. Díl III.* Praha : Státní ústřední archiv, 2003.

CHALUPA, Aleš, LIŠKOVÁ, Marie, NUHLÍČEK, Josef, RAJTORAL, František. *Tereziánský katastr český, svazek 2.*, Praha : Archivní správa Ministerstva vnitra, 1966.

Literatura

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost.* Praha : Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

SÝKOROVÁ, Lenka a kolektiv autorů. *Klatovy.* Praha : Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-018-0.

VANČURA, Jindřich. *Dějiny někdejšího královského města Klatov, 2. část 1. dílu.* Klatovy : 1928–1929.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století.* Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620).* Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

VOLF, Miloslav. *Popis městských archivů v Čechách.* Praha : Zemský národní výbor, 1947.

Věstník městského musea v Klatovech 1882–1908. Klatovy : Správa musejní 1909.

Seznam použitých zkratk

AF	archivní fond
AP	archivní pomůcka
čj.	číslo jednací
č. př.	číslo přírůstkové
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
ev. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventurní číslo
kar	karton
lio	listina do roku 1850
ř. z.	říšský zákoník
sign.	signatura
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
SOkA	státní okresní archiv
ukn	úřední kniha

INVENTÁRNÍ SEZNAM

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedm. č.
I. Listiny			
1	1575, duben 26., Praha Cechmistři a mistři řemesla kožešnického Starého Města pražského propůjčují artikule cechu kožešníků v Klatovech. Listina obsahuje doslovný přepis privilegií pražských kožešníků udělených Maxmiliánem II. 12. března 1571. Originál pergamen, 59,6 x 41,8 – 6 cm, česky, přivěšená pečeť na pergamenovém proužku ve voskovém víčku		lio1
2	1575, září 10., Praha Purkmistr a rada Starého Města pražského propůjčují artikule z majestátu Vladislava Jagellonského, který byl udělen Většímu Městu pražskému 21. května 1473, cechu kožešníků v Klatovech. Originál papír - dvojlist, 21 x 32,4 cm, česky, latinsky, zbytky přitištěné pečeti vydavatele		lio2
3	1575, říjen 3., Praha Purkmistr a rada Starého Města pražského propůjčují artikule z majestátů pražských kožešníků cechu kožešníků v Klatovech. Originál papír - dvojlist, 20,8 x 32,2 cm, česky, zbytky přitištěné pečeti vydavatele pod papírovým krytem		lio3
4	1575, říjen 3., Praha Purkmistr a rada Starého Města pražského propůjčují artikule z majestátů pražských kožešníků cechu kožešníků v Klatovech. Originál papír – dva dvojlisty svázané červenou šňůrkou, 21 x 32,4 cm, česky, přitištěná pečeť vydavatele pod papírovým krytem		lio4

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
5	1584, říjen1., Praha Cechmistři a mistři řemesla kožešnického Starého Města pražského propůjčují vidimus tovaryšských artikulí cechu kožešníků v Klatovech. Originál pergamen, 40 x 82,2 – 12 cm, česky, přivěšená pečeť chybí, zůstal jen pergamenový proužek II. Úřední knihy		lio5
6	Generální cechovní patent (tisk, nadepsáno cechem kožešníků) Česky, 19,7 x 30,4 cm, vazba kožená	1731	ukn1
7	Tovaryšské artikule Česky, 22,2 x 34,4 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem svázána šňůrkami	1773	ukn2
8	Cechovní kniha <i>Klattaui Kirschner Zunft</i> (protocoly ze schůzí, cechovní účty, přijetí nových mistrů, tovaryšů a učedníků) Česky, 17,6 x 21,4 cm, vazba kožená svázána dvěma šňůrkami	1732–1841	ukn3
9	Cechovní protokoly <i>Protocoll über die Zunfts Gegenstände bei der Ehresahmen Kirschner Zunft</i> Německy, 22,1 x 36,1 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem a rohy svázána dvěma šňůrkami	1803–1835	ukn4
10	Cechovní kniha <i>Zunfts Buch der ehresamen klattauer Kirschnerzunft</i> (protocoly ze schůzí, přijetí nových mistrů, tovaryšů a učedníků) Česky, německy, 25,3 x 39,2 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem a rohy	1840–1860 (1894)	ukn5

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedm. č.
11	Kniha příjmů a výdajů <i>Zunfts Buch deren Kirschnermeistern</i> Německy, 21,1 x 34,6 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem a rohy svázána dvěma šňůrkami III. Spisy	1787–1837	ukn6
12	Cechovní artikule	[1739]	kar1
13	Cechovní účty	1784–1786	kar1
14	Mistrovské listy	1733–1802	kar1
15	Tovaryšské a výuční listy	1735–1803	kar1

Název archivní pomůcky:	Cech kožešníků Klatovy
Značka archivního fondu:	CKŽ Klatovy
Časové rozmezí:	(1473) 1575–1860 (1894)
Počet evidenčních jednotek:	12 (5 listin do roku 1850, 6 úředních knih, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	15
Rozsah v bm:	0,30
Stav ke dni:	28. 7. 2016
Zpracovatel archivního fondu:	Eva Havlovičová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Eva Havlovičová
Počet stran:	12
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Pavel Havlovič
	dne 28. 7. 2016- čj. SOAP/040-0776/2016